

ФЕСТИВАЛЮ ПЕРАШКОДЫ НА ШЛЯХУ ПЕСНІ

АМАЛЬ кожны вецар абіраюцца на рэпетыцыі аматарскай самадзейнасці. Валамажэйскага саставнага клуба. Іх любоў да мастацтва, мастацтва, з якой удзельнікі гурткова развучваюць новыя рэпертуары, проста здаўляюць. Гэта людзі рознага веку, розных прафесій. Сярод іх 62-гадова прапраба саўгаса Іосіф Жабоўскі, работніца спіртзавода Марыя Русіновіч, настаўнік Вацлаў Гладкі — усю каля 50 чалавек. Рэпертуар хору багаты: беларускія народныя і сучасныя савецкія песні.

Рэгулярна праходзяць рэпетыцыі танцавальнага калектыву, працуе група аркестра народных інструментаў. Самадзейным артыстам пастаянна памагае іх добры шэф — выкладчык Шчучынскай музычнай школы Уладзімір Суцян.

Мастацкая самадзейнасць у Вялікім Манжэйкаве — агульны клопат кіраўніка саўгаса і мясцовых прадпрыемстваў, клопат усёй інтэлігенцыі. Саўгас набыў камплекты інструментаў для духавога аркестра і аркестра народных інструментаў, плыні. Для удзельнікаў самадзейнасці пашыты касцюмы. На рэпетыцыях часта прысутнічаюць кіраўнікі саўгаса. Яны цікавяцца паспекамі самадзейных артыстаў.

Здаўна славяцца сваімі песнямі вёскі Пільчкі, Новага Герніца ў Навагерніцкім клубе працуе мужчынскі хор. Больш яшчэ сорак чалавек аб'яднаны любіваю да песні. Кірую аматарскім хорам на грамадскіх асобах выкладчык Шчучынскай музычнай школы Іосіф Гайдзювіч. Больш за ўсё харысты любяць народную песню. Душой калектыву сталі павялікі хларобары браты Іван і Мар'ян Сярно. Галасісты, чулы да народных мелодый, яны найлепшыя запявалы ў хоры.

У дні падрыхтоўкі да фестывалю ўзнік ансамбль песні і танца ў калгасе «Расія». У ім аб'яднаны хларобары, настаўнікі, медыкі, работнікі сельна. Калгас заказваў ужо арыгінальныя, па эскізах мастака, касцюмы. І гуцьвіць у вёсцы песня, радуе калгаснікаў.

Падрыхтоўка да фестывалю самадзейнага мастацтва разгарнулася ў раёне ўсёю. Ажылілі сваю работу ўжо вядомыя калектывы, узніклі новыя гурткі. Добрыя вынікі дае шэфства выкладчыкаў музычнай школы над сельскімі калектывамі. У раёне адбыўся семінар работнікаў культуры, прысвечаны падрыхтоўцы да фестывалю. Савет аддзела культуры выпускае бюлетэнь, у якім змяшчаюцца новыя творы ў рэпертуар самадзейных гурткова, абгуляюцца вопыт лепшых калектываў і культасветустановаў.

УСЁ Ж У РАБОЦЕ мастацкіх калектываў, клубаў і бібліятэкаў раёна ёсць яшчэ няма ладжасцей і перашкод.

Першае. На вёсцы мала яшчэ клубуў з добрай сцэнай, прасторнай глядзельнай залай. У калгасе «Запаветы Ільча» моладзі наогул няма дэ адначыць: яныжары вёскі Прудцы глядзяць кіно ў нейкім сярне, адзіным месцам адначыць у Пузыраўнах стала брацкая дзяржава. Не назавеш асяродкам культуры калгас «Уперад» бакоўку ў сялянскай хаце. Дрэнныя памешанні, бедны інвентар у культасветустановах Бахштаўскага сельсавета. Вельмі мала ў сельскіх клубках музычных інструментаў, а добры баніст — рэдкасць.

І не ад беднасці гэта. Дзе. Большасць калгасуў раёна ціпер эканамічна моцныя і могуць адпусціць срэды на будаўніцтва і абсталяванне клубуў. Але жые яшчэ сярод некаторай часткі старшын калгасуў старо ўсплненне: галоўнае — гэта гаўладарка, а культура пачакае, за яе не будуць спагнаць у райком партыі. Вынік апаздывае да сябе адчуваць. Культурны поўнасцю не выкарыстоўваюцца, а клубы не маюць грошай, каб набыць баян, насцены самадзейных артыстаў.

У саўгасе «Шчучынскі», праўда, небагі клуб. Але ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці ўваход сюды забаронен. Ад пачатку ўборкі клуб за-

сыпан збожжам. Кіраўнікі саўгаса так тлумачаць такое выкарыстанне клубу:

— Усё роўна ў клуб мала ходзіць людзей. На вёсцы многа тэлевізараў. Хочаш кіно глядзі, а хочаш — слухай напэўна. Гэта не раўня мастацкай самадзейнасці.

ВЫЧІПАНА гаворачы: добры рэпертуар — палова поспеху. І гэта правільна. Людзі вельмі ўважлівы да слова са сцэны, да песні і танца. А падарбачь высокамастацкай рэпертуар удаецца не кожнаму калектыву. Добра, калі гурткова, які новагерніцкі харысты, зьяржаюцца да народнай творчасці, у ёй чэрапаюць сваё натхненне.

А бывае інакш. У адным саўгасным клубе я ўбачыў, што загадчык заплаваў развучыць песні: «Канікулы любі», «Іду я да сонца», «Мора кіліча», «Каралева прыгажосць» — рэпертуар вядомых спевакоў эстрады. Яны гэта будзе гуцьвіць на сельскай сцэне — ніякая ўважліва. Дзяццаты будучы пець з нанога галасу, будучы пераймаць не ўласціваю ім манеру выканання эстрадных артыстаў. Да самадзейнасці гэта не мае ніякага дачынення.

Раёны аддзел культуры не можа аказаць дапамогу ўсім калектывам у падбор рэпертуару.

— Не хапае спецыялістаў, — гаворыць загадчык аддзела культуры Э. Петрык.

Яго можна зразумець. Што могуць зрабіць некалькі выкладчыкаў музычнай школы і работнікаў аддзела? А кваліфікаваныя спецыялісты нават у раённым Доме культуры не хапае.

Праўда, спецыяльныя выкладчыкі рыхтуюць іх так мала. Аднак выпускнікі не вельмі ахвотна едуць у вёску. Абласное ж Упраўленне культуры іншы раз вадзіць само дае санкіцы, каб такія спецыялісты вярталіся з вёскі ў Гродна. Нядоўга затрымаўся выпускніца Гродзенскага культасветуўчыліца Я. Канававала ў Шчучынскім раённым Доме культуры. Сёння яна працуе ў Гродна, схаваўся пад крыло... абласнога Дома народнай творчасці. Не затрымаўся ў РДК і выпускнік вучылішча В. Давыдзю, хутка апынуўся ў Гродна ў Палацы тэатральна-культуры. Праз некалькі месяцаў уцёк са Шчучына і выхаванец вучылішча М. Дулоб.

Такія ўцёкі выпускнікоў з раёна ў горад невыпадковыя. Сама падрыхтоўка спецыялістаў у культасветуўчыліцах абумоўлівае асядленне іх у горадзе. Студэнты, якім трэба было на добры лад працаваць у сельскіх клубках, праходзяць практыку ў гродзенскіх гарадскіх установах культуры. Дзе ж такі выпускнікі захоча паехаць у вёску? Ён жа не ведае спецыфічнай работы сельскага клубу.

Вось чаму сельскія аматары самадзейнасці вымушаны абмяжоўвацца тым, што самі могуць зрабіць. Дапамогі ім яўна не стае. За час падрыхтоўкі да фестывалю абласны Дом народнай творчасці і разу не прыслаў сваіх спецыялістаў у наш раён, каб памачыць падарбачь рэпертуар. А Шчучын ад Гродна — у рукой палатцы. Не шле Дом творчасці новыя творы ў рэпертуар сельскай самадзейнасці. Тут мільвалі зьвернецца да паўтараўных у тысячх запісаў «Канікул любі».

У вёсцы працуе яшчэ адзін атрад спецыялістаў, чыя дапамога так дарэчы была б самадзейнасці. Я маю на ўвазе выкладчыка спеваў «спародных школ», якія маюць спецыяльную адукацыю. Гэтая сельская інтэлігенцыя можа стаць душой калектываў, мастацкімі кіраўнікамі іі, прынамсі, шэфамі. Але дарэмна аматары самадзейнасці спадзяюцца на дапамогу музычных адукаваных педагогаў.

Як тут не нагадаць пра грамадскі аб'яваж сельскага інтэлігента. Вас жа чакаюць, паважаныя педагогі, аматары сцэны, прыйдзіце ім на дапамогу. Шчырай удзячнасцю адкажыце яны на вашы клопаты.

І. ГРАБЛЕУСКІ, намеснік рэдактара раённай газеты, г. Шчучын.

З КОЖНЫМ днём у нашай краіне ўсё больш шырыцца рух за захаванне культурных каштоўнасцей, выдатных помнікаў старажытнасці. Выстаўка твораў маскоўскай мастакоў «Помнікі старажытнай архітэктуры», якія адкрыліся ў залах Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, каштоўна тым, што дае глядзю магчымасць у поўнай меры адчуць непаўторную прыгажосць старажытнай абудаванні.

Выстаўка — своеасабліва анталогія твораў жывапісу і графікі, сямёрку старажытна-русыя архітэктуры. Тут сабраны работы некалькіх акадэмічных мастакоў, ад старажытнага майстроў — Б. Кустодзіна, Л. Туржанскага, М. Рэрха — да маладых маскоўскіх. Гэта своеасаблівыя партрэты, у якіх мастакі тонка адчулі «душу» рускіх архітэктурных помнікаў, іх «настой».

На выстаўцы ў асноўным экспануюцца работы, якія расказваюць пра архітэктурныя помнікі цэнтральных і паўночна-заходніх абласцей Расіі. Тут Ноўгарад і Пскоў, Каломенскае і Тавож, Смаленск і Загорск.

Руская поўнач заўсёды вабіць мастакоў своеасаблівай прыродай, арыгінальнымі архітэктурнымі матывамі. Тут нарадзіліся быліны і казкі пра асікаў; тут узніклі цудоўныя муральныя саборы і рублены храмы, розныя жыты паўночнай вёскі.

— На фоне зялёнай зеляніны, светлага неба, быццам манумент, узвышаецца драўляны парк Кіжскага лагоста, са шматлікімі купамамі. Яна абмяваецца глыбокай сіняю вод.

ГОРДАСЦЬ САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА

25 ВЕРАСНЯ—60 ГОД З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ДЗМІТРЫЯ ШТАКАВІЧА

«У мэтах лепшага засваення гэтай музыкі я сыграў яе яшчэ раз», — ціка, сарамліва сказаў кампазітар, калі сціклі апладысменты, зноў сеў за рэаль і яшчэ больш энэргічна і пераконана, чым толькі што да таго, паўтарыў сваю Першую санату.

Шчыра кажучы, я не вельмі ўпэўнены ў тым, што слухачы, якія сабраліся ў Бетховенскай зале Вялікага тэатра на вецар навінак савецкай музыкі, і пасля другога разу дастаюць добрае ўражанне гэты складаны, грувасткі, у многім незвычайны твор.

Але ў іншым я зусім упэўнены: тыя, хто ў гэтай зале ўмеў слухаць музыку, адчулі, што ў мастацтва ўжо ўвайшоў магучы і самабытны талент. Самабытнасць гэтая адчуваецца і ў манеры выканання — трохі сухаватай, «тактанай», але ў пяснітнічных адносінах бездакорнай, і перш за ўсё, вядома, у самой музыцы, што бяжыць ад знешняй прыгажосці і скіраванай да зместаўнасці, музыцы вялікага дыхання, тэмпераменту і жорсткасці, музыцы, якая здзіўляе незвычайнасцю сваёй інтанцыйнай прыроды, якая хоча і нагадавае ў сім-тым раннія творы Пракоф'ева, у прыватнасці яго Трэцюю санату.

Гэта было ў 1925 годзе. І было гэта першым выступленнем у Маскве дзевятнаццацігадовага Дзмітрыя Штакавіча. Нарэшце, мы, масквіцы, убачылі і пазнаваліся з тым, чыё імя ведалі толькі па чутках, што даходзілі з Ленінграда, дзе жыў тады юны-кампазітар.

А праз год Мікалай Маліко прадэрыжыраваў у Маскве Першую сімфонію Штакавіча. Вечар у Вялікай зале кансерваторыі, калі ўпершыню ў Маскве прагучала гэта сімфонія, захаваны ў памяці як адно з самых яркіх урочайных лары нашага музычнага юнацтва. У сімфоніі дзіўна, спачатку некалькіх незразумела, але як прымальна існае, зусім натуральна сплалася і сарамліва яснае лірыка, і настрыяна хлапачая гарэліца. А радэсны трыумф жыццёвых сіл цудоўна завяршыў сапраўды трагедычны канфіліт — прадвеснік сталага сімфонізму Штакавіча, трыумф, які раптам праляў і ў фінале. Сімфонія мела вялікі і аднодушны поспех і ў музыкантаў, і ў простых слухачоў — шчасце, якое не так ужо часта выпадае на долю аўтараў, асабліва пачынаючых...

Нам, сучаснікам Штакавіча, яго сямбам і таварышам на рабоце, рэдасю ўсведамляць, што мы былі сведкамі і пачатку яго творчага жыцця, і ўсёй яго далейшай плыні. А плынь гэтая была такой бурнай і імклівай, столькі ў ёй было штурмаў і навалічкі, столькі хваляў нечакана набягла на яго... А Штакавіч працягваў чэрада тавяць на сваіх нагах, больш правільна, чэрада ісці наперад, прыслухоўваючыся і ўдамуваючыся ва ўсё, што буйшала вакол яго, але не трачычы свайго фарызатара...

ВЕЧНАЯ ПРЫГАЖОСЦЬ СТАРАЖЫТНАСЦІ

Гэта «Парог Кіжы» І. Сарокіна — мастака, які добра адчуў эмацыянальную сілу паўночных фарбаў. Б. Рыбанковіч у рабоце «Кіжы» таксама паказвае адзіночце прыгажосці, гэтая пэзажурна рускай драўлянай архітэктуры, Трыні трагічна гуцьвіць змрачаныя архітэктурны пейзаж Я. Смірнова «Роздум», Блізка да яго суровыя і пахмурныя «Белыя ночы на моры Сіодзіна» А. Арэшкіна. Мастакі інжыцыя перадаць велічуну гармонію прыроды і твораў чалавечых рук.

«Дворыкі Салавецкага манастыра» А. Пісарава цікавыя тонкім спалучэннем паўчужа архітэктуры і колеру. «Сабор Ферапонтава манастыра» В. Канстанцінава характэрны строгай дакументальнасцю, аднак тут няма празмернай дэталізацыі. Напісаны ён тонка, у стрыманай мяккай гаме. Паэтычна паказаны старажытныя завольжыя гары ў работах І. Папова «Галіч», «Валкі Усцю», «Судзіслаў». Вабіць паэтычны пейзаж Я. Зявкова — у праэрычным змроку ночы нібы растуць масіўныя аб'емы храма «Каронава». Храм нараджэння Хрыста».

Многія на выстаўцы работ, прысвечаных помнікам архітэктуры сярэднявечнага паласу. Карціна Ю. Дулава «Судзілаў». Пакроўскі манастыр цікавы тым, што мастак здолеў дакладна перадаць характэрныя асаблівасці судзілаўскай ажурнай і разам з тым строгай архітэктуры. Велічны нібы акаваны месячымі «латамі» аддзела «Горыкі манастыр у Пераслаўці-Залескім» А. Тутунова.

Як аўдэіт прывабная карціна С. Герасімава «Ноўгарад. Руны царквы Спаса-Нарядзіцы», напісаная адразу пасля адступлення гітлераўскіх ардаў. Пэзажурна дэталізацыя апрадана тым, што мастак хачеў паказаць неуміручую прыгажосць загінуўшага шэдэра старажытнарусыя архітэктуры.

Увогуле Ноўгарад, Пскоў і іншыя старажытныя рускія гарады прысвечана на выстаўцы шмат твораў. Тут і работа Д. Касьміна «Ноўгарадскі крэмл», якая добра перадае веліч архітэктурнага помніка, і работа С. Герасімава «Ноўгарад. Сабор св. Сафіі», І. Сарокіна «Пскоў. Іванушкі сабор», «Пскоў», П. Канчалоскага «Пскоўскі крэмл» і інш. Гэта вельмі асаблівыя гімны велічуну прыгажосці Русі бездакорнай.

Мастакі пішучы таксама помнікі Масквы і Падмоўскага. Хочацца адзначыць работу А. Лявчулава «Масква. Страсная плошча». У самым звычайным і простым мастак бачыць значнае. Цікавае па эсэсам напаміненні палатно А. Курьня «Музей рэканструкцыі Масквы».

Прыбавіць сваёй жывапіснасці работам А. Корабава «Сяло Каломенскае. Храм Вазаі-

скай ажурнай і разам з тым строгай архітэктуры. Велічны нібы акаваны месячымі «латамі» аддзела «Горыкі манастыр у Пераслаўці-Залескім» А. Тутунова.

Як аўдэіт прывабная карціна С. Герасімава «Ноўгарад. Руны царквы Спаса-Нарядзіцы», напісаная адразу пасля адступлення гітлераўскіх ардаў. Пэзажурна дэталізацыя апрадана тым, што мастак хачеў паказаць неуміручую прыгажосць загінуўшага шэдэра старажытнарусыя архітэктуры.

Увогуле Ноўгарад, Пскоў і іншыя старажытныя рускія гарады прысвечана на выстаўцы шмат твораў. Тут і работа Д. Касьміна «Ноўгарадскі крэмл», якая добра перадае веліч архітэктурнага помніка, і работа С. Герасімава «Ноўгарад. Сабор св. Сафіі», І. Сарокіна «Пскоў. Іванушкі сабор», «Пскоў», П. Канчалоскага «Пскоўскі крэмл» і інш. Гэта вельмі асаблівыя гімны велічуну прыгажосці Русі бездакорнай.

Мастакі пішучы таксама помнікі Масквы і Падмоўскага. Хочацца адзначыць работу А. Лявчулава «Масква. Страсная плошча». У самым звычайным і простым мастак бачыць значнае. Цікавае па эсэсам напаміненні палатно А. Курьня «Музей рэканструкцыі Масквы».

Прыбавіць сваёй жывапіснасці работам А. Корабава «Сяло Каломенскае. Храм Вазаі-

скай ажурнай і разам з тым строгай архітэктуры. Велічны нібы акаваны месячымі «латамі» аддзела «Горыкі манастыр у Пераслаўці-Залескім» А. Тутунова.

Яшчэ адзін з гімнаў чалавеку, якімі так багата творыць Штакавіч, — Дзесяць пэзм для хору, прысвечаных падзем першай рускай рэвалюцыі. Па сіле і глыбінні, з якімі кампазітар увабіў тут ідэю веліч гэтых пэздаў і атмасферу, у якой яны разгортваліся, — як не ведаю ва ўсёй музыцы нічога роўнага, за выключэннем ім жа створанай праз некалькі год Адзінаццатай сімфоніі. Інтанцыйная мова, ды і агульны характар гэтых манументальных твораў фарміраваўся Штакавічам яшчэ ў трыццаці гады — у партытурных кінафільмах аб Максіме і асабліва, вядома, у фінале «Кацярыны Ізаўілавай». Але цяжка адмовіцца ад жадання ўбачыць першы крок, які прыаў да іх, у невядомых нам «Гіме Свабоды» і «Калобным маршам паміж ахвэр рэвалюцыі», напісаных кампазітарам у адзінаццатых гадах яго ўзросце. І калі б гэтае меркаванне пацвердзілася, як пераканаўча папярэдня б яно спіс радкі гістарычных прыкладаў такога роду побач з двюма санатамі Бетховена — фаміноўна, напісанай ім таксама ў адзінаццат год, і «Пятнаццатай», дзе ўжо сталы майстар амаль праз дваццаць год цудоўна развіў сваю дзіцячую, але не па-дзіцячыму смелую задуму.

Абараняючы сваё творчасце вялікія гуманістычныя ідэалы, Штакавіч адначасова абараняе і ідэалы вялікага рэалістычнага мастацтва. Яго творчасць сваёй ідэяй значнае, нацыянальнае выразаецца, вераю ў невычэрпнасць народнай і класічнай музыкі, мелодычным свам бачаннем расчуна працістае усім і ўсялякім авангардысцкім плыням сучаснасці.

«Без вялікай тэмы няма сапраўднага мастацтва», — сцвярджае ён кожным сваім новым буйным творам і пасля некалькіх глыбока зместуўных квартэтаў бірацца за работу над операй «Ціх Дзень».

«Без апацы на рондну глебу таксама няма сапраўднага мастацтва», — чым дала, тым больш пераканаўча і наглядна гаворыць яго музыка, здзіўляючы слухачоў новым паваротам рускай інтанцыі ў драматычнай фрэсцы «Пакоранне смерцю Сцяпана Разіна».

«Няма большай памылкі, чым думаць, што музыка можа абцясаць без мелодыі, заманіць яе абрыўкамі абстрактна канструйруемых ліній», — з вялікай сілай пераканаўчасці даказвае справядлівасць гэтай думкі мелодычны дар Штакавіча, які становіцца ўсё больш шчодрым.

Разам з усімі вялікімі кампазітарамі — наватарамі XX стагоддзя, у тым ліку сваімі сучаснікамі і сучаснікамі — Пракоф'евым, Маскоўскім, Хачатурянам, ён расчуна адзіноў ідэю быццам вычыранасці танальнай сістэмы творчасці і адмовіцца прыкмынуць да атаналістаў, якія абвясцілі надыход новай эры ў музычным мастацтве, але так і не даказалі свету за паўстагоддзя свайго існавання сапраўдны плён абстрактна створанай імі новай сістэмы творчасці.

Сваё 60-гадзе Дзмітрый Штакавіч сустракае, як і належыць мастаку яго маштабу, на грэбені славы і ў росквіце творчых сіл. Заканчаны гэтыя «анекальныя слоў» пра яго, я адчуваю глыбокую незадаволенасць ад усведамлення свайго бясілля хаче б эскіза, хаче б часткова намайлаваць яго асобу так, як мне хацелася б гэты зрабіць, паказваць і чытаць такой, якой яна мне самому ўваляецца...

Магчыма, калі-небудзь мне гэта і ўдасца. І тады я напішу пра яго, чаго зараз не ўдаюся нават і зграўчыць. У прыватнасці, пра тое, як шчасліва ўжываецца ў яго мастацтва глыбокая думка са зольнасцю вясела пажартаваць, скажыце дасціпнае слова, нават пагарэзіваюць. Гэтую апошнюю ўласцівасць я вельмі ціню ў музыцы Штакавіча, нават калі не ўсё яго музычныя жарты аказваюцца «ў маім гусце». Пачуцьці «умеру — гэта вельмі дарагая якасць».

Ужо напэўна паспрабую я тады звязаць свае думкі аб творчасці Штакавіча з усімі асабістымі ўражаннямі, якіх шмат накіпалася за доўгія гады нашага знаёмства, нашай сумеснай грамадска-музычнай дзейнасці, якая зблізіла нас. «Нас цікаваць у музыцы не толькі адны пытанні музычнай тэхнікі», — прыгадаваў а словы Ралана. Бо Дзмітрый Штакавіч — такая шматгранная і складаная асоба, што адным толькі даследаваннем музычна-тэхнічных праблем яго творчасці асобу гэтую не ахопіш, не вытлумачыш і не намалееш...

А. Д. РАДЗІНСКІ, нар. літаратуры і мастацтвазнаўства, г. Гомель.

«Троіца-Сергіевская лаўра» і інш. Калед памірае мастакам данесці да глядзю непаўторна шматколернасць не толькі асобных архітэктурных дэталей, але і помнікаў уогуле. У карніце А. Асмеркіна «Еўмар у Загорск» аўтар запрашае глядзю зірнуць праз адзіночце акно на стройную гледаць царкоўных купамаў, што ўзніаляе ўважліва.

Мастак А. Лашчэ вядомы ў нашай краіне як адзін з энтузіястаў аховы помнікаў культуры. Яго лісты выкананы ў рознай графічнай тэхніцы. Гэтыя лакаваныя раскрываюць прыгажосць простых архітэктурных матываў.

Мастакі тэхнікі падкрэслі характэрныя рысы помніка. Такія лінаграфіа Б. Шапавалава, калярова лінаграфіа І. Архіпава, аўталітаграфія Г. Івановай, лісты Г. Захарова «Ноўгарад. Спас на Ільіне», «Андрапікоў манастыр» і іншыя прасякнуты вострым паучаннем сучаснасці.

Выстаўка сцвярджае прыгажосць твораў геніяльных доўгідаў старажытнай Русі. Саборы, царквы, манастыры, німаў сведкі мінулага — гэта не проста помнікі даўніх дзён, гаворыць нам карціны мастакоў, гэта гімн чалавечай працы і розуму.

Р. БАДЗІН.

3 фотаатэлье — на выстаўку

У Гомелі адкрылася экспазіцыя са 160 фотадымамі. Яна дэманструеца ў Палацы культуры работнікаў мясцовага прамысловасці. На работах няма прывічачаў аўтараў, толькі нумары і назвы, — кожны закрывае.

Які трэба было чакаць, больш за ўсё на выстаўцы партрэты ў невялікіх афармленні, даволі поўны і выразны партрэт сучасніка — рабочага і студэнта, артыста і творцы.

«Плынь позірк». Глыбокі змроўчаны. Ледаз прынятыя сівыя, зацікаваныя і домжаныя, чыстыя, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Дзе па вуліцы дзіўчынны і домжаныя, чыстыя, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Дзе па вуліцы дзіўчынны і домжаныя, чыстыя, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

«Юнацтва» з праміслівымі вачыма і белевічымі насічымі зямлі, «Генерал арміі Гарбатаў».

ПРАБЛЕМЫ І КЛОПАТЫ НОВАГА СЕЗОНА

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

А колькі за апошнія гады ў сявое абмяркоўвалася п'ес беларускіх пісьменнікаў! Колькі розна ставілася пытанне на праўленні або на пленуме гэтак жа востра і зацікаўлена аб драматургіі... Так, шмат можна было зрабіць, калі б кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў не на словах, а на справе клапацілася аб развіцці нацыянальнай драматургіі, аб развіцці тэатральнага мастацтва. Але ж павіна гэта некалькі дзярдыця. Даўно час аднавіць драматургію ў яе правах, ператварыць яе з «адыходнага промысла» ў раўнапраўны жанр літаратуры.

На жаль, уземныя папрукі пісьменнікаў і тэатраў сталі традыцыйны. Іншы раз складаецца такое ўражэнне, што калі б не было гэтых папрукіў — паміж пісьменнікамі і тэатрам не было б ніякай сувязі ўвогуле.

Вядома, я далекі ад думкі здымаць адказнасць за лёс драматургіі з нашых тэатраў. Скептыцызм і даволі-такі «халаднаваты» адносіны іх кіраўнікоў да твораў беларускіх драматургаў выклікалі ў сваю чаргу адвядзеную рэакцыю ў апошні. Хі

800 год
3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
Шата Руставелі

«ДАР ПАЭЗІІ СТРАДВЕКУ — ЯСНАЙ МУДРАСЦІ ПРАЯВА...»

неўлюбіў свайго плямешніка Дэмна за тое, што той заінуўся пра жніўцу на адной дачцы цара — Тамар. Георгій пасадзіў яго ў Кадзжэцкую крэпасць: царэвіч Дэмна, наследнік прастола, аб'яднаўшы прыхільнікаў, паспрабаваў адстаяць свае правы. Але Георгій разбіў яго і аслепіў. Доўга яны ехалі моўчкі, пакызьў Тамар не парухнула маўчання. — Едзе ў Грузію, у Афіны, забірайце веды. Ах, калі б я не была царыцаю, калі б я не насіла цяжкія янокі. З якой радасцю наведла б я сонечную Эладу, радзіму Гамера і Арыстоцэля, Платона і Сакрата. Падарожжа — гэта таксама бясмерце. Павер мне, маё шчасце не большае за тваё.

— Я выкаваю жаданне маёй паі, — вымавіў Руставелі.

— І яшчэ адна просьба ў мяне да цябе. Пацупіце сваё перанясі на перагонт. Напішы кнігу пра каханне.

— Я гэта зраблю, мая царыца, — адказаў Шата.

Мінулі гады. Руставелі — мудры філосаф і паэт, прыгажун-віцязь і даціпны субяседнік, які пазнаў і пабацьку многа новага, набыў жаданне вопыт, — вярнуўся ў Грузію. Ён навучыўся ўдзякаміраць свой гарачы тэрапермент, запальчыўся — а гэта адна з самых жаданых вартасцей вялікіх людзей.

Радзіму ён застаў ішоў, якая непамерна пашырлася ў сваіх граніцах, моцную, славабоўную, гордую. Ён быў сустрэты з захапленнем, быў закліканы да двара. Ён прыняў з сабою накіды новай паэмы і прыступіў да выканання абяцання, даленага царыцы. Хутка ён закончыў свой твор.

Паэму пачалі перапісваць, яе пачалі чытаць.

З'яўленне «Віцязя ў тыгравай шкурцы» было сустрэтай як удар грому:

яго жыцця, невядома, калі ён памёр. Летаніс Грузіі — «Картліс-цхаўрба» — захоўваў маўчанне пра яго. Але ў грузінскіх народных песнях і легендах гаворыцца пра апалу, якая спасцігла паэта.

Напішы гісторыкі, нарэшце ўстанавілі, што ён нарадзіўся ў 1166 годзе. Але невядомы падрабязнасці яго дзяцімнага жыцця, яго смерці. Аднак застаюцца недаследаванымі манастарскія бібліятэкі і архівы на Афоне ў Грыцы, на Сінаі, у Іерусаліме і ў іншых старажытных замежных прытуках грузінскай асветы.

Самым каштоўным і неабвержным дакументам з'яўляецца паэма — энцыклапедыя тых часоў, евангеліе каханя — «Віцязь у тыгравай шкурцы».

— «Віцязь у тыгравай шкурцы», — пісаў акадэмік Ніка Мар, — твор геніяльнага паэта, па сваёму настрою, бясспрэчна, сусветны з сусветнымі агульначалавечымі запатрабаваннямі, без самага малага ценю назоўвай або асабістай тэндэнцыі. Мысліць у вобраз, які пераплятае ўсе нацыянальныя грані... Творца сусветнай каштоўнасці ў мясцовай, абласной аправе, якому, магчыма, цесна і ў касцюме нацыянальнасці з сусветным тэматэмаў і сусветнымі ідэаламі.

Руставелі з'явіўся абнавіцелем грузінскай літаратурнай мовы. Свецкую, вытанчаную мову сваіх сучаснікаў, Чхврухадзе, Ханелі, Тмагвелі і іншых ён наблізіў да народнай мовы і стварыў узвышаную і прыгожую літаратурную мову.

У багацейшай скарбонцы паэзіі Руставелі віднае месца займаюць афарызмы — усплёскі народнай мудрасці. У паэме, якая закочуе ў сабе 1500 з лішнім строф, колькасць афарызмаў дасягае дзюхсот, выказаныя ў большасці выпадках у адным радку, яны яркія, глыбокія і выразныя.

«І вось настаў час, калі Іраклій Абашдзэ са сваімі сябрамі акадэмікамі Шагідзе і Цэрэлілі апынуліся ў галоўным храме Крыжовага манастыра, перад той калонай, на якой магла быць фрэска з партрэта Руставелі. Пасля некалькіх дзён знаходжання ў Палесціне з дапамогай простага манаха яны, нарэшце, бліснулі ля гэтай калоны...»

Палесціна — адзін з самых бліскучых асяродкаў грузінскай культуры за рубяжом, дзе засталіся помнікі — шэдэўры грузінскага мастацтва і літаратуры. Сярод іх і манастыр з 270 пакоямі, дзе правёў апошнія гады Шата Руставелі.

Пілігрымы, малельшчыкі, якія накіроўваліся сюды з краін крыжаношцаў, становіліся гасцямі грузінскага манастыра, дзе, паводле падання, захаваўся святая рэліквія — карань таго дрэва, з якога быў збыты крыж, на якім паводле легенды, распілі Хрыста. Але ўсё ж засталася некалькі грузінскіх надпісаў, у тым ліку стальні дыск у цэнтры храма. Грузінскі надпіс на дыску гаворыць: «Стоіць цверда, непахісна».

«Нарэшце пасля пакутлівых намаганняў» — расказваў Абашдзэ, — угаварылі манаха. Беражліва знялі верхні пласт белай фарбы і, о чудо! Перад прыгасцілі партрэт Шата Руставелі, пра які пісалі некалі грузінскія падарожнікі... На гэтым партрэце або, як сцвярджаюць некаторыя, аўтапартрэце, вялікаму паэту пад семдзесят, ён у адзенні знатнага вяльможы.

Першы і значны крок ужо зроблены. І мы ўпэўнены, што яшчэ шмат цікавага скажыць таямнічыя камяні і пажоўклыя пергаменты Крыжовага манастыра.

Ілюстрацыі да паэмы Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкурцы», выданыя ў выглядзе «Беларусь». Мастак І. Таідзе.

ГІМН ЧАЛАВЕКУ

У гэты вераснёўскі дні грузінскі народ, а разам з ім і ўсё чалавецтва адзначаюць васьмівяковы юбілей геніяльнага паэта і філосафа Шата Руставелі.

З цэры сярэднявечна дашлі да нашых дзён магучыя і пшчотныя, неўміручыя строфы яго паэмы «Віцязь у тыгравай шкурцы».

Гуманістычны пафас паэмы, услужленне чалавечасці, каханя і вернай дружбы, мужнасці і братэрства пераднілі паэму вялікага Шата з нашым часам, з усімі савецкімі людзьмі.

Беларускі народ даўно ведае, любіць і высока ценіць нятэхнічную паэзію Руставелі.

Мы і сёння з годнасцю паўтараем мудрыя, блізікі нам па духу радкі Шата Руставелі, якія гучаць гімнам чалавеку:

*«Лучше гибель, но со славою,
Чем беславных дней позор.
Надо жить во имя жизни,
За живущих жизнь отдать».*

Пімен ПАНЧАНКА.

ДАНІНА ПАВАГІ

19 верасня ў памяшканні Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 800-годдзю з дня нараджэння вялікага грузінскага паэта Шата Руставелі. На вечар сабраліся прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, рабочыя, студэнты сталіцы нашай рэспублікі. Уступным словам вечар адкрыў Пімен Панчанка. З дакладам пра Шата Руставелі і яго неўміручую паэму выступіў Мікола Хведаровіч.

Заслуханы артыст рэспублікі Мацей Федароўскі і артыст Раман Філіпаў прачыталі ўрыўкі з «Віцязя ў тыгравай шкурцы» ў перакладзе М. Хведаровіча і А. Званона. З тым, як паэма Шата Руставелі гучыць на роднай мове, прысутныя пазнаёміла заслужаны артыст Грузінскай ССР, пісьменніца Тамара Цулукідзе.

У заключэнне вечара адбыўся вялікі канцэрт саліста Беларускага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета.

ВЕЛІЧ ПАЭТА

Вядай, у кожнага чалавека, які некалі прыпаў да наталічужай смугі крывіны — літаратуры, ёсць кнігі, якія становяцца яго спадарожнікамі на ўсё жыццё, які ён чытае і перачытае ў мяне, сярод шэрагу любімых твораў, такой кнігай з'яўляецца паэма Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкурцы».

Яшчэ ў школе я пазнаёміўся з гэтым выдатным творам, з гэтым бессмертным помнікам грузінскай літаратуры і культуры. Аднойчы, калі мы вывучалі эпоху царавання грузінскай царыцы Тамары, выкладчыца гісторыі прынесла на ўрок «Віцязя ў тыгравай шкурцы» (яна заўсёды ставалася ілюстрацыяй свайго расказу ўрыўкамі з твораў мастацкай літаратуры). Расказаўшы нам пра перыяд грузінскага Рэнесансу, настаўніца прачытала нам некалькі навалячкі з паэмы. Прызнаўшы, што былі проста зачараваныя — і музычнай вершам, і чысціней паўчужай Аўтадаілі і Нестан-Дарджан, і гуманістычным пафасам гэтага бліскучага твора, настаўніца пранавала нам запісаць некалькі афарызмаў з паэмы ў свае сшыткі, запучыць напаміны. Як цяпер помню — гэта быў апошні ўрок. Правільны званок, але мы не разыходзіліся, мы слухалі настаўніцу, якая чытала нам «Віцязя ў тыгравай шкурцы».

Здарылася так, што паэму час наша сям'я жыла ў Грузіі. І там, на грузінскай зямлі, адбылася мая другая сустрэча з паэмай Шата Руставелі. Там я адчуў і праспаўнаважана ацаніў цэльна і сардэчнасць братаў і мам ярада. Там я ўбачыў, якой любоўю і папулярнасцю карыстаецца «Віцязь у тыгравай шкурцы» сярод народа. Мне часта паводзілася сустрэцца з грузінамі, якія вядалі напаміны цэлыя раздзелы з паэмы свайго вялікага паэта. І я з паучэннем вялікай удзячнасці ўспамінаў сваю настаўніцу, якая ўпершыню пазнаёміла нас з гэтым сусветна вядомым шэдэўрам.

Жыццёсцвярдзальна, гуманістычная паэзія Шата Руставелі — бессмертная.

Цяпер усе народы свету адзначаюць слаўную гадавіну — 800-годдзе з дня нараджэння слаўнага грузінскага паэта, аўтара «Віцязя ў тыгравай шкурцы». Разам з усімі народамі мы таксама адзначаем гэтую слаўную дату. І вельмі хараша, што сёння паэма Шата Руставелі гучыць па-беларуску, што нашы чытачы могуць цьер пазнаёміцца з ёй на сваёй роднай мове.

Восемсот гадоў, што мінуліся з часу нараджэння геніяльнага Шата Руставелі, не змаглі зацімчыць велічы паэта і яго твора.

А. КУРВІЧ

метадыст Рэспубліканскага метадычнага кабінета культасветработы Міністэрства культуры БССР.

НЕПАЎТОРНАЯ МУЗЫКА ЭПОХІ

Яго лёс сумны, як лёс Гамера, Шакспіра, Дантэ, Рублёва, яго лёс многіх вялікіх паэтаў і мысліцеляў. Старасць яго прайшла на чужыне, далёка ад радзімы. А яго паэма прагучала ў стагоддзях, як непаўторная музыка эпохі, прагучала і засталася вечным помнікам!

Кім жа быў гэты геніяльны паэт і філосаф? На гэтыя пытанне вельмі скупа адказвае гісторыя, пра гэта ўмоўчаюць старажытныя пергаменты летанісцаў. Але народ Грузіі, як сьвят, пранёс «Віцязя ў тыгравай шкурцы» праз стагоддзі, захававшы ўцалелыя рукапісы паэмы. З вуснаў у вусны перадаваліся яе дарагія радкі. А легенды, складзеныя пра яе творцу, захавалі для нашчадкаў неўміручую сілу яго генія.

Недалёка ад Іерусаліма існуе адзін з самых выдатных помнікаў грузінскага доўгадства — манастыр Святога Крыжа, пабудаваны вядомым грузінскім дзеячом XI стагоддзя Прахрысці. Ёсць з гэтым манастыром звязаны імёны Шата Руставелі, пра гэта гаварыў народ, пра гэта расказвалі ў легендах.

Існуе паданне, у якім расказваецца, што пра паэта спачывае пад адной з калон, якія падтрымліваюць скляпенне гэтага храма.

«Недалёка ад Кутаісі, на адной з выскіх гор, Давід-Буданік у адзінаццатым стагоддзі пабудавалі манастыр — Гелаткі. Ён і цяпер узвышаецца як цудоўны твор грузінскага доўгадства, як некрэтаная пергаментная старонка гісторыі. Тут жа Давід-Буданік быў заснаваным акадэмія, у якой выкладалі выдатныя філосафы — амаль усе родам з Месхеці.

Гэта была каліска грузінскай культуры.

Есць меркаванні, што Месхеці — асяродак культуры і перадаваў ідэй — быў радзімай і Шата Руставелі. Юнака Шата, палымна ўлюбёнага ў жыццё, прывялі ў Гелаткі. Сын знатных бацькоў, ён з дзяцінства атрымаў усебаковую адукацыю і зрабіўся рышарам, які аднолькава валоў даў і зброй, так і сваім розумам.

Вось што расказваюць легенды... Цудоўны гімнат, палітычны, мастацкі і паэт, ён з малых год цікавіўся філасофіяй, разбіраўся ў старажытных рукапісах. Яшчэ юнаком ён стаў пераможцам на паэтычным турніры.

Гэта і вырашыла яго лёс. У ліку лепшых Шата адправіў у Гелаткі. У лепшых Шата непалезельна панатвала вучыцца філосафа пятага стагоддзя — Пітра Іерны. Тут быў у паданні ўсё элітскае, усё класічнае.

У Гелаткі Шата пазнаёміўся з нотнымі знакамі для запісу музыкі Мікэла Мадэрылі. Ён вучыўся жывапісу ў лепшых мастакоў Грузіі, вывучаў асновы доўгадства і пазнаёміўся з цароўнымі творамі чаканішчыкаў Бека і Бешкена Апідары, асабліва яму спадабалася «Хахульскага мата боская» — неўміручы твор гэтых двух майстроў.

Начамі ён часта і падоўгу праставаў на крапасной сцяне манастыра і задумлена глядзеў уніз.

Шата здавалася, што ён бачыць прастору сьняга мора.

Моралі. Ён з маленства палюбіў мора, шмат чыў пра морылавецеляў, чытаў грэчаскія гісторыякі, якія навіста наведвалі Кахліду. Яшчэ там, ля ста наведвала Чорнага мора, пачаў ён пісаць вершы. Там упершыню прагучаў яго паэтычны голас, і з таго часу абраў ён сваім богам Аялонна.

Любіў ён і палыванне. Ніхто не страляў з лука днём за Шата; іны раз ён чытаў ідэямі прападаў у лес, сцяпаваў, плаваў, захапляўся прыродою.

У гонар канчатковых акадэміі вучоных віцязюў быў аб'яўлены турнір, на які прыхацала сама царыца Тамар... Пачалося спаборніцтва ў верхняй язде, кіданні коўпай, у барацьбе, у ігры на розных інструментах. Руставелі быў героем дня. Яго лепшы конік, ён вызнаўся ў джыгітоўцы, а ў ігры на кытары зачарававу слухачоў і асабліва царыцу і прыдворных дам.

Але калі пачалося чытанне вершаў, творы Шата Руставелі ўразілі сапраўды ўсё. Ніколі яшчэ грузінскі верш не ліўся так лёгка, так музычна, ніхто яшчэ не паказваў такіх не-

Мікалай МІКАВА,
грузінскі пісьменнік

вечэрняга багачы роднай мовы, нікому яшчэ не ўдавалася з такой сілай данесці да слухачоў чаканіска грузінскай мовы. І сам Руставелі быў падобны на юнага антычнага бога.

Царыца захаплялася і не ў прыклад іншым царыцам бурна выказвала сваё захапленне.

Калі пераможцам раздавалі першыя ўзнагароды — кніжкі і шапкі, кі ў дарагіх аправах, — Тамар задала вестунам аб'явіць, што вышэйшую ўзнагароду — залаты лаўровыя янокі — атрымае той, хто страляе праб'е янокі, які яна будзе трымаць у сваёй уласнай руцэ.

Лепшыя стралкі з лука малілі нарыць аднаго з гэтых спаборніцтва. Калі ж яно не будзе адменена, дык яны загадаў прасіць дараваць іх за адмаўленне ўдзячнасці ў ім.

Таму выступіў наперад Шата і сказаў:

— Я адважваюся праб'ць янокі маёй страляю.

Нечакана для ўсёх, узыйшў ў руцэ страду, ён падышоў да царыцы, лэвай рукой прытрымаў янокі, а правай уваткнуў у яго страду і праізаў яго наскрозь. Царыца выпусціла янокі. Шата высока падняў яго на вастры.

— Перамог Руставелі! — абяцціла царыца. — Ён заслужыў залатыя янокі. Я ж гаварыла вам, мае добрыя віцязі, што ў гэтым спаборніцтве няма нічога небеспэчнага. Вы ўпусцілі з-пад увагі, што я пранавала праізаць янокі, а адлегласць, з якой трэба было гэта зрабіць, я не назначыла.

Пасля гэтых слоў царыца ўласнаручна надзела на галаву Руставелі залаты лаўровыя янокі і праізаў яму руку для пачалунка. Малода вічыць абяцаная падшоў да царыцы, стаў на калені і пацалаваў яе руцэ. Потым ён паглядзеў у яе руцэ і на ўсё жыццё пазбываў спакою.

Руставелі ў той жа дзень атрымаў запрашэнне ў палат — быць прыдворным паэтам царыцы.

Так пачалося для Руставелі найвялікшае шчасце і самае вялікае гора яго жыцця.

Жыццё пры двары было багатае падзеямі, вытанчаным і цікавым. Руставелі панашаваў. Ён нарадзіўся ў такую эпоху, калі яго талент мог атрымаць шырокае, усебаковае развіццё, калі яго геній, разам з усёй Грузіяй, жывіўся антычнай культурай — паэтычным і філосафскім творами элітаў.

З кожным днём усё шырэйшы, усё глыбейшы становіўся круг гэтага паэта-філосафа. Яго талент развіваўся на багатай глебе, у акружэнні вялікіх паэтаў і мысліцеляў таго часу.

Дні праходзілі хутка: дзяржаўная дарбазоба і турніры, дзяржаўныя дараважы і нарады, палыванні і падарожжы па краіне, народныя сьвяты і карнавалы-кенобы.

Доўгі, змяніны ночы — праўда, іх нямаго ў яго пелай краіне — Шата праводзіў за любімымі заняткамі: чытаў, пісаў вершы.

А каханне, глыбокае і маўклівае, з кожным днём расло, становілася ўсё больш глыбокім і бяздонным... Ён любіў адночы... Гэта было на палыванні, у навакольных лясах старажытнай сталіцы Грузіі — Мухета. Шата ехаў побач з царыцаю, і нішто не парухала навакольнай цішыні. Царыца яшчэ не аб'яўляла аб пачатку палывання.

— Раскажы казку, Руставелі! — раптам, парухнуўшы маўчанне, сказала яна.

І паэт расказаў сумную казку пра каханне, пра тое, як дачка аднаго цара, лакажучы сляпога паэта, была праіганя з царства.

Колькі царыцы рванулі наперад, пакасаўшы і сьніўшыся. Руставелі дагнаў Тамар і заберэ на яе вачах, як алмазы, навідзі дзве сьлязкі.

— Навашта ты расказаў такую казку... — не скончыла фразу царыца.

Шата паблэў. Як мог ён забыць гісторыю царыцы? Яе бацька — магучым цар Георгій III Лыбінае Сэрца, як расказваюць прыдворныя, і Дарбазоба — прыёмы пры двары.

дваранства убачыла ў ёй апантанванне існуючых устояў жыцця, духавенства не замарудзіла прызнаць у аўтары «вясчэскай паэмы» неаплатоніка і праціўніка хрысціянскай царквы.

Трагедый паэта стала сутыкненне двух светапоглядаў — феадальнага, заснаванага на крыві і золасце, са светлаглядам Руставелі, які апарэдуў сваю эпоху на некалькі стагоддзяў.

Тамар, першая прыхільніца яго генія, доўгі час не хацела бачыць у Руставелі палітычнага праціўніка, але гэта была дзючыня Тамар, слэзю якой убачыў Шата на палыванні. Тамар, якая паслала яго ў Афіны. Царыца ж Тамар была вымушана падпарадкавацца волі князю і дваран, яна павіна была адварнуцца ад сябра і свайго паэта.

Усёго некалькі год даўлялося паэжы Руставелі на радзіме. Ён быў вымушаны зноў пакінуць Грузію.

Захаваўся паданне, што грузінскі каталік Іаан яшчэ пры жыцці царыцы Тамар «узяў ганенне» на Шата Руставелі і яго паэму.

«Але песні паэта, — як сказаў Ніка Мар, — знайшлі шлях да сэрцаў людзей, і далёка разнеслася слава пра яго, пранікаючы ў палаты і замкі, гарды і палесціны. Народ палюбіў яго бо сам гук, рытм, пульс душы яго паэмы б'еца ва ўнісон з народнай музыкай і народнай мовай грузінскай».

А тым часам Шата босы пайшоў у Іерусалім і пасадзіў там у грузінскім манастыры Святога Крыжа.

Пры двары больш не вымаўлялася яго імя. Не чыталі яго вершы. Не перапісвалася яго паэма. Духавенства праследвала яго ідэй. Ніхто не ведае

Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкурцы»

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла — упершыню на беларускай мове — асобным выданнем паэму Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкурцы». Паэму пераклаў Мікола Хведаровіч і Алякс Званок. Выданне бессмертнага паэмы на беларускай мове з'яўляецца яшчэ адным помнікам вялікаму сьмучу грузінскага народа ў той час, калі ўсе народы свету адзначаюць 800-годдзе з дня яго нараджэння.

Друкуем уступ да паэмы «Віцязь у тыгравай шкурцы».

Той, хто сілаю магучым даў Сусвету існаванне,
Хто з нябес жыцця дыханне даў істасце нежывой, —
Падарыў зямлю нам гэту, усю ў шматколеравым убранні,
А царам зямным надаў ён уладарны выгляд свой.

Бог адзіны! Даў ты вобраз цэлу кожнага стварэння,
Дык пашлі мне моц і сілу сатану перамачы,
Дай мне паласцэ закаханых, жыць да скону ў захапленні,
А памру — грахі змяня на тым свеце аблячы!

Льва, якому так пасуюць меч і шчыт, кап'ё і стрэлы,
Харэсто Тамары-сондэ — ког агаты, лалы шчыт, —
Ці ж адважыся я ўславіць, складзіць гімн хвалы, нясмелы?
Асаду піў, хто бачыць мог яе халц б здалёк.

Дык услівім ж Тамару, спалучыўшы кроў і слэзы!
Я складзеў хвалення гімны ад душы калісці ёй.
З воч-завраў браў атрамат, пер'е — з голы вербалоу.
Раніць сэрцы песня гэта, нібы вострае кап'ё.

Загадзі мне царыцу ўславіць вершам мілагучным,
Ацэнь рад і бровы, вочы з бляскам агнявым,
Цяньска раў зубоў крышталевых, які зера, рубіны-вусны.
Хоць і з воласе кавадла — камень крышыцца на ім!

Пачуць, майстэрства, слова прагну я, пясняр, нястрымна.
Дай жа мне, маё натхненне, розум, сілу паліх слоў!
Тым паможам тарышло, што дастойны славы гімна,
Тым праславім трох героў, дружбе верных трох сяброў!

Дык сядзіма і аплачам мя пакеты Тарылы.
Хто з народных на свеце да яго падобны быў?
З сэрцам, што працета жалем, сеў складзець я, Руставелі,
Нібы перлы, нікі вэрты пра паданнаў даўніх быў.

Вэршаворц Руставелі, ўзяўся я за гэту справу
З за тое, хто стаў над войскам, як адзіны валадар,
І па кім, вяр'ат, сумую я ў зямлю і ў няславе,
Хай пашле мне ці збавенне, ці зямлю ў магіліны дар,

Я персідскаму падданню даў жыццё ў грузінскай мове,
Калі, нібыта перл дзівоны, па руках хадзіць паче.
Я знайшоў яго і ў вершы пераклаў, вар яцва повен,
Ласкай велічнай красуня блаславіць няхай мяне!

Прагну зноў яе пачынаць, хоць і спляць вочы любай,
Толькі спалены каханнем не схаваяю нідзе.
Я маю: душу пакіне мне, асудзіўшы плоць на агубу!
Як уславіць трох героў, сілы мне набрацца дзе?

Прымем тое мы без крывіды, што паслаў нам лёс ад роду:
Хай арэ зямлю араты, вон б'еца на вайне,
Хай шалее закаханы, у тым знаходзіць асаду,
Той нікога сам не судзіць, суд людскі таго міне!

Дар паэту справядку — яснай мудрасці праява,
У напэўнасці цароўнай воля божая віда.
Здольны слухаць — будзе ўсцешан асадаў гэтай з'явы.
Сказ даўгі зрабіць кароткім — вась паэзіі цана!

Для каля выпрабаванне — шпэры бег і шлях далёкі,
Для таго, хто ў мяч гуляе, — пільны зрок і тралны ўдар,
Гэтак воля і для паэта — дум спыніць узлёт высокі,
Калі сіла верша чэзце і паучуць гасне жар.

Вы зірніце на паэта і на верш яго няроўны,
Калі слоў агонь марне і радкі глыбокае строй,
Ён скораціць красамовства, ён не здацца усё роўна,
Ён чагнае ўдарам тралным бой закончыць, як герой.

Той не можа быць паэтам, хто ські-так дзе рыфмы звязе,
Хоць сабе ўяўляе роўным ён сапраўдным пяснярам.
Хоць убогай думкі немач вершам ковоым перамажа,
Хоць крычыць «Мой верш найлепшы!», нібы мул, упарты сам.

Дробны вершы — паэту дробны ўлацціваць і прызнаванне,
Не пратне людскія сэрцы сцёртыя слоў нязграбны лад.
Параўнай бы я іх з тымі, хто, ідучы на палыванне,
Зера буйнага баіцца — б'е адважна зверзган!

Верш у іншых для забавы ці прысвечаны дзючэтам,
Ці для кпінаў над сябрамі, ці для іншых дробных мат.
І такі пацешыць можа, калі думка багатая,
Але толькі ў значным творы вызначаецца паэт!

Не, пясняр не мае права марнаваць сваё натхненне,
Сэрца хай аддасць адзінай, ахварае для яе —
Лешча з лепшых ва ўсім свеце — вершаў палкіх зіхценне,
І на струнах сэрца песні пра яе адну яе.

Пра сабе скажу вам шчыра: услаўляў я і ўслаўляю
Тую, што ў адно звязала гонар, шчасце і жыццё,
Хоць яна, нібы пантара, ў гневе літасці не мае,
Для яе ў наступных песнях адноў ўсё паучыць!

Сутнасць вечная каханя горды дух наш уздымае,
Пра яго ў звычайнай мове слоў высокіх неставе.
Воля неба ў тым каханні, хоць змяня скуру мае,
Хто дэсць яго — хай гоніць прац сумненні ўсе све.

Ахапіць не ў сілах розум тых паучуць сэнс глыбокі,
Бо язык сталіца мове, вухы — страціць востры слых.
Хоць і блізікі ён да плоці, усё ж каханя дух высоні, —
І распусны хоча ўзніцца да вышэйшых чыстых тысоні.

Па-арабску «звар'целы» называецца «міджнурам»,
Бо, разлучаны з каханнем, вар яцве ад туці.
Той, імкнучы да вышэйшай, супярэчнасці грозным бурам,
Ласкай пшывае красуня хутка ўцешчыцца дрогі.

Быць міджнурам — значыць, трэба ззяць красою, нібы сонца,
Сяць мудрасць, красамовства, шчодрас ласку ўсім дэрцы,
Быць свабодным і цярплівым, быць базілатасным у бойцы, —
Той не можа быць міджнуром, хто пазбаўлен гэтых рыс.

Сэнс каханя для міджнура — прыгажосці свят таёмны,
Беды той, хто на распусце малодасці змяняў сваю.
Есць багаты свет каханя, есць распусці свет нічэжны —
Іх не блытаць ніколі — а параду вам даю!

Быць міджнуром — значыць, вярнасьце захаваць сваёй каханай,
Каб падчас разлукі доўгай сэрцам палкім не астыць,
Быць адданым ёй адзінай, прац адкінуць заганя,
Ганьба ўсім спакусам таннім, падлункам іх пустыні!

Той паміліцца, хто скажа, што міджнур на гэта хцівы:
Сьняга з гэтай, заўтра з таю, дзе жанчына, нібы рач.
Не, заблітчыцца такою ветрагонам уласця,
Толькі той міджнур сапраўдны, хто спакусы гоніць праці!

Закаханам перш-наперш трэба ўмець хаваць пакеты,
Аб каханай шохіліны ў адзіноце ўспамінаць,
Ад разлукі няцярпелна палымнечэ душою скутай,
Часам гнеў сцвярпеч пакорна той, што мік усё адна!

Не павінен ён нікому адкрываць імкненіяў маты. —
Можа любую зьясці і сляза, і горкі стог, —
Не даваць заўважыць людзям паучыцца свайго прыкметы,
Быць гэтым, калі трэба, за яе пайсці ў агонь.

Як таму паверыць можна, хто каханя не шануе,
Хто на людзі ўсё выносіць, шчодрас любай і сабе?
Як яе праславіць можа, калі ўжо зьясціў злою,
Дзе каму прынёс і сорам, даўшы волю зой журбе?

Я дзюлюся з тых нашчырых, хто пшчоткіць аб каханні,
Хто дармаме ганьбіць тую, што ўсхваляў ст раз на дыні!
Не кахаць — гнць навашта зьясціць яе дазваня!
Але зьясціць вельмі любіць абгаворы і хлусні!

Плал і слэзы па каханай — для міджнура не загана,
Адзіноцтва і блуканні хай спэзнае ён да дня,
Вэршаворц любай хай заўсёды сэрца будзіць несцыхана —
Толькі людзям не павіна быць душа яго відна!

З грузінскай пераклаў
А. ЗВАНКА І М. ХВЕДАРОВІЧ.

